

Avelsplan för gutefår

Historik över rasen gutefår

Rasen gutefår har sitt ursprung bland de gotländska utegångsfår, som utgjorde en särpräglad del av de ursprungliga svenska lantrasfåren med tidigare stor utbredning över landets södra och mellersta delar. De gotländska utegångsfåren tillhör gruppen nordiska kortsvansfår. På Gotland kallades i gångna tider de djur som bar horn "behornade utegångsfår" eller "hornfår (hånnlambi)". Redan på 1920-talet köpte Edward Graeert ihop ett 20-tal tackor och några baggar från besättningar med hornbärande får från Fårö och norra Gotland och fram till 1937 var detta den enda kända besättningen med hornfår. Samtidigt uppmärksammades den akut kritiska belägenheten för dessa hornbärande får av bl.a. Sven Ekman, Carl Fries, Nils Dahlbeck och Konrad Hellsing. Konrad Hellsing inköpte ett mindre antal djur av Graeert och från några andra besättningar på Gotland, där enstaka behornade djur påträffats. När Graeert upphörde med får på 1950-talet övertogs de sista djuren av Arvid Ohlsson. Dessförinnan hade djur även sålts till Skansen 1938. Antalet behornade utegångsfår i början av 1940-talet är inte känt, men kan med ledning av den kända livdjurshandeln uppskattas till minst ett 30-tal med 3-4 olika bagglinjer och kanske 15-20 tacklinjer. Utöver de kända besättningarna finns det anledning anta att enstaka behornade får även fanns spridda i andra besättningar på Gotland. Från denna "urpopulation" gotländska behornade utegångsfår härstammar samtliga nu levande gutefår.

Rasnamnet gutefår tillkom 1974 med utgångspunkt från gute (=gotlänning) och Gotländskt UTEgångsfår. Samtidigt erkändes de behornade gotländska utegångsfåren officiellt som egen ras och betecknas i den officiella fårkontrollen med rasbeteckningen Pg.

Föreningen Gutefåret

Föreningen Gutefåret är sedan 1977 bevarandeorganisation för många av landets gutefårbesättningar. Föreningen bildades för att rädda gutefåret från utrotning och för att sprida information och kunskap om dessa för att säkra rasens framtid. Föreningen beslutade 2004 att inrätta gutefårens genbank för att långsiktigt bevara gutefårens genresurser, specifika lantrasegenskaper och bredast möjliga variation.

Identitetsmärkning och registrering av djur

Identifiering och registrering av djur skall ske enligt de regler som finns i Statens Jordbruksverks föreskrifter angående märkning av djur samt de kompletterande regler för härstamningsregistrering som gäller för officiell kontroll. Därutöver erbjuds djurägare att, om vissa specifika villkor uppfylls, registrera sina djur i gutefårens genbank i de fall djurens härstamning kan styrkas med bakomliggande föräldraled minst från 1996.

Registrering av djur som ansluts till gutefårens genbank sker i Elitlamms databas, i vilken även Fåravelsförbundets officiella härstamningsregistrering sker, efter kvalitetssäkring av redovisade härstamningsbevis. Detta innebär en garanti för att lagrade uppgifter i databasen dokumenterar djurets härstamning tillbaka till 1996 och att känd inkorsning av annan ras inte förekommer. För enskilda djur kan känd härstamning även dokumenteras tillbaka till 1980-talet eller tidigare. I föreningens genbanksregister införs även uppgifter om de enskilda individerna. För baggar innebär det att tilldelat G-nummer vid baggbesiktning noteras och att ett beskrivningsprotokoll med bl a mått, utseende och foto kopplas till djuret.

Rasens kännetecken

Till gutefårens särart hör att båda könen är behornade. Svansen är kort och saknar ull på svansspetsen. Fällan består av både täckhår, bottenull, manhår och dödhår. Djuren fäller hela eller delar av fällan årligen i början av sommaren. Färg- och teckenvariationer är vanliga även om gråskalans alla nyanser dominerar. Tackorna uppvisar goda modersegenskaper. Djuren är härdiga och tillgodogör sig betet även på lågavkastande marker. Fullvuxna baggar väger 70-100 kg medan vikten på fullvuxna tackor är 45-60 kg. Normal födelsevikt för lamm varierar mellan 1,5-3,0 kg. För mer detaljerad information om rasen hänvisas till Föreningen Gutefårets rasbeskrivning.

Populationsstorlek

En inventering 1973 visade att det då fanns 29 besättningar med totalt 39 baggar och 268 tackor. Risken för utdöende var uppenbar. Räddningsarbetet för det behornade gotländska utgångsfåret, gutefåret, har därefter varit framgångsrikt.

2011 registrerades ca 3500 levande avelstackor i den officiella härstamningskontrollen för vilka miljöersättning utbetalats. Antalet djur har sjunkit något de senaste åren.

2011 uppgick djurantalet hos föreningens medlemmar till 5200 djur fördelade på 273 besättningar.

Föreningens bedömning är att ca. 70% av dessa är maedi-visna-fria.

I gutefårens genbank fanns vid utgången av 2012 registrerat ca 1400 djur fördelat på 60 besättningar.

Geografisk förekomst

Gutefåren har sin ursprungliga hemvist på Gotland, men är idag spridda i större delen av landet. De flesta gutefår ägs av enskilda personer, men små besättningar finns även vid utbildningsanstalter, djurparker, friluftsmuseer och hos några kommuner. Gutefår förekommer även i Danmark och Tyskland.

Avelsmål

Gutefåren skall bevaras utan inkorsning av andra raser och bibehålla goda lantrasegenskaper samt med största möjliga genetiska variation. För att uppnå dessa mål gäller följande:

- ❑ bevarandet skall ske som en levande genbank i särskilda genbanksbesättningar, vilka skall uppfylla kravet på anslutning till genbanken, i kombination med fristående inte genbanksanslutna besättningar, så att en betryggande population rasrena djur med största möjliga genetiska variation och rastypiska egenskaper kan fortleva,
- ❑ djuren skall hållas i naturliga driftsformer med primär inriktning på bevarandeavel där risken för inavelsökning och minskad genetisk variation uppmärksammas,
- ❑ endast rasrena djur skall accepteras i avelsarbetet,
- ❑ gruppbetäckning är ej tillåtet,
- ❑ aveln skall bedrivas utan ensidiga avelsmål, där Föreningen Gutefårets rasbeskrivning skall vara vägledande för det individuella urval varje djurägare gör, tillsammans med egna önskemål,
- ❑ djur som uppvisar ärftliga defekter eller andra anomalier, t.ex. i form av klövfel och horntrånghet hos avelsbaggar, skall tas ur avel och slaktas ut.

Långsiktiga mål

Föreningen Gutefåret vill verka för att:

- ❑ det totala antalet gutefår med dokumenterad, kvalitetssäkrad härstamning och friförklarade från maedi-visna, skall omfatta minst 5000 individer,
- ❑ gutefårens genbank utgörs av minst 2500 individer,
- ❑ alla kända gutefår registreras i ett härstamningsregister,
- ❑ alla gutefår skall vara fria från kända smittsamma sjukdomar samt vara friförklarade från sjukdomen maedi-visna.

Kortsiktiga mål

Föreningen Gutefåret vill verka för att:

- ❑ anslutningen till gutefårens genbank successivt ökas och att minst 2000 gutefår är anslutna före utgången av 2015, varav minst 10% skall vara baggar,
- ❑ kvalitetssäkra härstamningen av gutefår som djurägare vill ansluta till gutefårens genbank,
- ❑ fortsatt registrering och årlig uppdatering av härstamningsregister för de gutefår som ingår i gutefårens genbank,
- ❑ genomföra baggbesiktning där rasrena avelsbaggar godkänns efter fastställda kriterier,
- ❑ släktskapsförhållanden mellan djur i gutefårens genbank utreds och utnyttjas som underlag vid avelsurval för att så långt som möjligt minska risken för genetisk förlust.

Avelsarbetets genomförande

Föreningen Gutefåret avser att bedriva avelsarbetet genom att:

- ❑ upprätta genbanksavtal med de besättningsägare som vill ansluta sig till gutefårens genbank,

- kontinuerlig uppdatering av registrerade genbanksdjur i fårdatabasen Elitlamm.
- regelbundet genomföra besiktningar av baggar och besättningar som kunskapshöjande verksamhet i avelsrådgivningen,
- analysera de årliga genbanksrapporterna och lämna råd och anvisningar för rasens bevarande vid besättningsbesök, genom seminarier eller på annat sätt,
- samarbeta med och ta hjälp av personer med vetenskaplig bakgrund för rådgivning i avelsarbetet
- djurägarna uppmärksammas på betydelsen av att eftersträva långa generationsintervall mellan tackalamm vid egenrekrytering i samband med besättningsförnyring,
- djurägarna rekommenderas att endast i undantagsfall para djur med någon gemensam släkting på kortare avstånd än två generationer bakåt enligt härstamningsbeviset för att motverka inavelsökningen,
- djurägarna skall informeras om och uppmanas att avlägsna djur med defekter,
- djurägarna skall uppmärksammas på smittsamma sjukdomar, t ex maedi-visna och uppmanas delta i förekommande bekämpningsprogram,
- uppmärksamma antalet gutefår i avel och registrera förändringar

Utvärdering av avelsarbetet

Utvärdering sker årligen genom notering av antal genbanksdjur, antalet födda lamm som redovisas av genbanksanslutna besättningar i årsrapporten till föreningens genbanksansvariga.

När ett tillräckligt stort underlagsmaterial föreligger kan en mer detaljerad analys komma att utföras, t ex som examensarbete vid universitet eller högskola för att beräkna inavelsgrad och förlust av genetisk variation.

Avelsplanens giltighetstid och ändringar i avelsplanen

Avelsplanen gäller tills vidare, dock längst till utgången av 2016.

Ändringar i avelsplanen skall ske i samråd med Jordbruksverket.

Föreningen Gutefårets och Jordbruksverkets godkännande

Avelsplanen godkändes den 27 september 2013 av Föreningen gutefårets styrelse och av Jordbruksverket den 13 december 2013.